

Mots i conceptes de moda

per Albert Jané

El llenguatge, com qualsevol altra activitat humana i social, es veu subjecte al que molts en diuen l'imperi de la moda. Dit més senzillament: en el llenguatge també hi ha modes, que van des del lèxic a la construcció, passant per la morfologia, la sintaxi i la fraseologia i, en el llenguatge oral, a més, especialment, per l'entonació. Qualsevol observador mitjanament atent i curiós es pot adonar fàcilment de les manifestacions concretes de les modes del llenguatge en un moment determinat. Qui no s'ha adonat, per exemple, que avui és usualíssim de fer precedir qualsevol explicació, excusa o justificació de la frase merament introductòria *Saps què passa?* Frase més aviat alarmant, val a dir-ho, perquè a continuació t'exposen les raons d'una negativa o de l'incompliment d'una promesa.

Les modes, en el llenguatge, són d'una durada molt desigual. N'hi ha que creuen, equivocadament, que totes són passatgeres i efímeres. En molts casos sí, efectivament, però no pas en tots. Així, sembla que és ara fa dos-cents anys que es va començar a parlar de l'energia i que, amb el substantiu, es va introduir en el llenguatge el seu derivat *enèrgic*, que algú va tenir la idea d'aplicar a les persones. No seria gens aventurat suposar que, en els temps de la Revolució Francesa, una frase com *Na Isabel és una dona molt enèrgica* devia ser una innovació més aviat sorprenent i xocant, i que potser algú va pensar que l'ús d'aquell adjectiu nou tan estrany, aplicat a una persona, no era sinó una moda destinada a passar aviat. I ja veiem que no ha estat pas així.

De fet, encara que les modes s'introdueixin en el nostre llenguatge d'una manera insensible, arriba un moment en què són fatalment detectades pels observadors a què ens hem referit. En canvi, quan desapareixen, ho fan d'una manera encara molt més discreta, imperceptiblement. Qui s'ha adonat, per exemple, que el verb *dependre* ha recuperat l'ús que li havia arrabassat, ara fa cosa de vint anys, el verb *passar*? Només caldria repassar la premsa de l'època per a adonar-se que res no depenia de res, sinó que tot passava per alguna cosa: per les eleccions, per tal o tal partit, per Madrid, pel Parlament, pel president de la Generalitat... És un dels casos de moda efímera i sense rastres. I avui, en què les

coses ja tornen a dependre d'allò de què convé que depenguin, avui tot s'ha de contrastar. Fins ara, la informació, les notícies, les dades, les referències, les citacions, etc., s'havien de comprovar rigorosament. Si no, és clar, un no se'n podia fiar. Però ara la comprovació ja no té cap importància. Ara, la informació s'ha de contrastar. Sembla, sobre aquest punt, que hi ha un acord unànim, un consens tan tàcit com absolut. El que encara no podem saber, és clar, és la durada d'aquesta nova moda.

En aquests casos, qui no ha sabut resistir la temptació de la renovació terminològica, però li sap una mica de greu que sigui dit, sol objectar que «no és ben bé el mateix». En podríem fer una llarga llista —un llistat!—, de les coses que són idèntiques però que diuen que no són ben bé el mateix. *Això passa pel president Tarradellas* no seria, ara fa vint anys, ben bé el mateix que *Això depèn del president Tarradellas*, talment com ara *Hem de contrastar aquesta informació* no seria ben bé el mateix que *Hem de comprovar aquesta informació*. Ja és ben casual, tanmateix, que ara no calgui comprovar mai res i que tot s'hagi de contrastar.

El que hem dit, però, no ens ha de privar de reconèixer que hi ha casos en què la moda o novetat no és lingüística sinó conceptual. Com a exemple, podríem posar la textura, que és una qualitat de les coses materials que abans no importava sinó als especialistes. («Com textura, el paio!», vam sentir comentar, admirativament, ja fa una colla d'anys, a un dels assistents a la inauguració d'una exposició d'un pintor amic nostre.) Però actualment, quan es parla, per exemple, dels aliments (del pa, de la fruita, del formatge, del mató, de la crema, dels embotits), i de moltes coses més, la textura és, al costat del color, de l'olor i del gust, una qualitat que hom sol comentar, considerar, analitzar i valorar com no s'havia fet mai. Abans també se'n sortien, naturalment, sense parlar de la textura, però sembla enraonat d'acceptar el fet com un exemple de moda no pròpiament de llenguatge sinó de concepte, que té, és clar, la seva expressió lingüística adequada. I que potser, al capdavant, serà tan efímera com moltes —no totes, ja ho hem vist— modes lingüístiques. ♦